

УДК 330.341.1

Карпенко А.В.,

к.е.н., доцент,

Запорізький національний технічний університет

СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ

Анотація. Розкрито особливості інноваційної діяльності в Запорізькому регіоні і виконано їх порівняння з загальнодержавними тенденціями. Визначено основні чинники, що стримують інноваційний розвиток регіону. Обґрунтовано передумови підвищення рівня інноваційної активності підприємств Запорізького регіону через поширення практики співпраці університетів, наукових організацій, підприємств фінансового та реального секторів економіки, громадських організацій та підвищення відповідальності місцевих державних адміністрацій й органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, регіон, розвиток.

Аннотация. Раскрыты особенности инновационной деятельности в Запорожском регионе и выполнено их сравнение с общегосударственными тенденциями. Определены основные факторы, сдерживающие инновационное развитие. Обоснованы предпосылки повышения уровня инновационной активности предприятий Запорожского региона через распространение практики сотрудничества университетов, научных организаций, предприятий финансового и реального секторов экономики, общественных организаций и повышения ответственности местных государственных администраций и органов местного самоуправления.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, регион, развитие.

Annotation.

The main characteristics of innovative activity in Zaporizhyan region were revealed and the assimilation with the main proclivities of Ukraine were carried out. Can see, that Zaporizhyan region is one of innovation active in Ukraine, although it's not one of the list of leaders, as the results of innovative activity are too short. The main reasons, which constrain innovative progress of the region are: the lack of financial resources, the high cost of innovations, the long payback period, the decline in effective demand for scientific and technical products from the state and the business sector, the deterioration of the quality characteristics of scientists, material and technical base of research, the tangible results in the creation of an enabling environment for innovation of domestic producers are lacking.

The prerequisites for improving the level of innovative activity of the companies of Zaporizhyan region were determined, which allow for significant increase in the role and responsibility of local administrations, local governments and local communities. The creation of the united system of national and regional support to the development of innovative process and integrated system of promotion of innovative activity is the significant impetus for the development of the innovations. The distribution of the practice of cooperation between universities, scientific organizations, enterprises of financial and real sectors of the economy and the public organizations is the main priority of innovative development of the region.

Key words: innovation, innovation activity, the region, the development.

Постановка проблеми. Основу інноваційної моделі розвитку економіки країни визначає рівень та динамізм розвитку інноваційної діяльності в економіці різних регіональних рівнів. Однак, більшість регіонів України, в т.ч. і Запорізький сьогодні характеризується розбалансованою структурою економіки, високим рівнем зношеності основних виробничих фондів місцевого виробничого комплексу; технологічною відсталістю системоформуючих виробництв, низькою ефективністю використання наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу, що посилює залежність соціально-економічної ситуації від хаотичних кон'юнктурних коливань; зменшує мотивацію до нарощування внутрішніх ресурсів

розвитку через неефективність системи їх перерозподілу та використання; формує і консервує цикл екстенсивного типу регіонального розвитку [1, с. 4-5]. Тому пошук і застосування інноваційних підходів до регіонального розвитку, налагодження ефективного діалогу на рівні «держава – регіон – громада» є передумовою розблокування процесів соціально-економічного зростання, активізації ініціатив підприємництва та громадськості щодо ефективного ведення господарювання і зростання рівня добробуту громадян України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження рівня розвитку інноваційної діяльності в регіонах України в останні роки представлено значною кількістю нау-

кових публікацій. Проблеми інноваційної діяльності вивчалися такими відомими науковцями: Ю. Бажалом, В. Гейцем, М. Долішнім, Н. Краснокутською, В. Осецьким, В. Семиноженком, Л. Федуловою та ін. Проте чимало питань удосконалення та активізації інноваційної діяльності й досі залишаються невисвітленими і потребують практичного вирішення.

Метою статті є дослідження стану інноваційної діяльності в Запорізькому регіоні та обґрунтування напрямів її покращення.

Виклад основного матеріалу. Запорізька область, в якій зосереджені практично всі основні галузі промисловості, зокрема електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка, хімічна промисловість та ін., є одним з основних індустріальних регіонів, що формує інноваційний потенціал України. Проте за індексом конкурентосп-

роможності регіонів України [2] у 2012 р. Запорізька область зайняла тільки 7 місце з 27 регіонів (у 2013 р. – 8 місце), а за складовою «інновації» – 9 місце (у 2013 р. – 15 місце), що свідчить про невисокі та нестабільні результативні показники регіону й інноваційної діяльності. Крім того, невисоким є потенціал регіону до розбудови інноваційних мереж та кластерів, що виражається інтегрованим показником частки регіону у трансфері технологій на рівні 4,9 (коли у м. Київ – 17,3, Харківська – 11,2, Донецька – 10,4 та Дніпропетровська – 9,2), в т.ч. інтегрований показник частки регіону в економічному та інноваційному потенціалі країни складає відповідно 3,7 та 6,1 [3, с. 383].

Інноваційна активність підприємств регіону за 2005-2010 рр. була нижчою ніж в середньому по Україні (рис. 1) [4; 5] і лише в 2011-2012 рр. – вищою майже на 10 %.

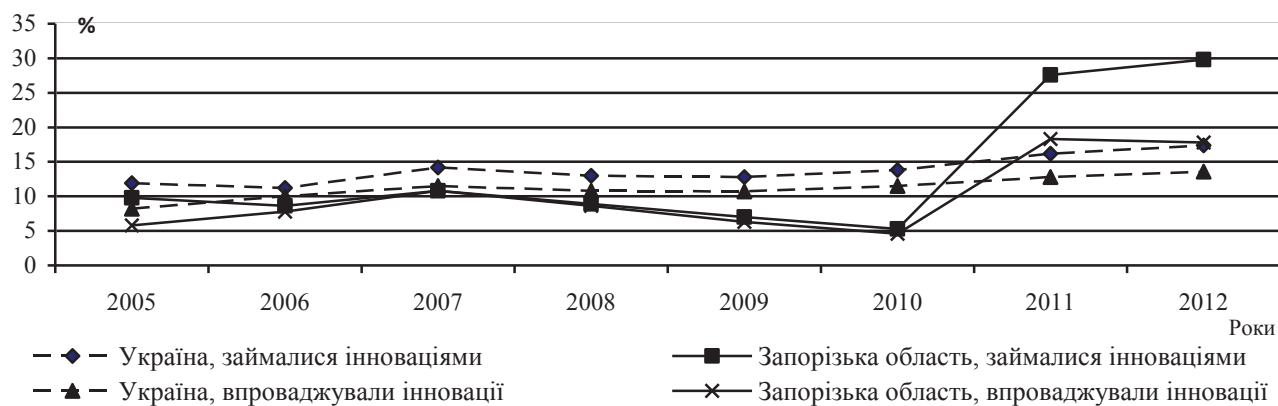

Рис. 1. Питома вага підприємств, що займалися та впроваджували інновації в Україні та Запорізькій області, %

Протягом 2011-2012 рр. підприємствами та організаціями області було виконано відповідно 1089 та 966 наукових та науково-технічних робіт, з яких впроваджено 80,7 % та 84,2 %. Із загальної кількості на створення нових видів виробів було направлено відповідно 190 та 182 роботи, технологій – 389 та 242 роботи, матеріалів – 13 та 8 робіт, сортів рослин та порід тварин – 21 робота, методів, теорій – 77 та 59 робіт [4].

Основні показники інноваційної діяльності Запорізької області за 2005-2012 рр. (табл. 1) [4] вказують на зростання питомої ваги підприємств, що займалися і впрова-

джували інновації відповідно на 20 % і 12 %, чисельності докторів та кандидатів наук в економіці на 836 осіб, що свідчить про позитивні зрушення в інноваційній діяльності регіону. Проте зменшилась на 8 кількість організацій, які виконували наукові дослідження й розробки, чисельність науковців на 2365 осіб, кількість впроваджених нових технологічних процесів на 237 і незважаючи на зростання освоєних інноваційних видів продукції на 360 найменувань суттєво знизилась частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової з 9,5 % до 2,2% (по Україні склала 3,3 %).

Основні показники інноваційної діяльності у Запорізькій області

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	37	34	35	35	36	33	30	29
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	9,8	8,6	10,8	8,9	7,0	5,3	27,6	29,8
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	5,8	7,8	10,8	8,6	6,3	4,6	18,3	17,8
Чисельність науковців, осіб	6889	6542	6474	6108	6092	5000	4531	4524
Чисельність докторів та кандидатів наук в економіці області, осіб	2194	2342	2452	2541	2641	2784	2852	3030
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	9,5	9,2	6,6	8,3	4,2	3,1	3,2	2,2
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	351	352	234	257	134	170	509	114
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	86	108	109	148	132	114	619	446
Загальна сума витрат фінансування інноваційної діяльності підприємств, млн. грн.	158,4	91,5	160,3	202,5	163,9	128,6	800,4	242,9

Незважаючи на те, що інноваційна діяльність здатна підвищити ефективність функціонування підприємств та вивести їх на якісно новий рівень, забезпечити нарощення капіталу, цей процес здійснюється у вітчизняній практиці дуже повільно. Зазвичай підприємства регіону покладаються лише на свої власні кошти для проведення інноваційної діяльності, а високі ризики та низька стабільність в країні обмежують таке фінансування. Попри зростання суми фінансування інноваційної діяльності за 2005-2012 рр.

на 84,5 млн. грн. в регіоні майже не відбувалось зростання рівня інноваційної діяльності, що спричинено переважно їх недостатністю.

Сума витрат підприємств Запорізького регіону на інноваційну діяльність була максимальною у 2011 р. – 800,4 млн. грн. (рис. 2) [4], що було пов'язано з реалізацією Ботієвської вітрової електростанції, проте такий високий показник не втримався у 2012 р. і знизився до рівня майже 243 млн. грн.

Рис. 2. Фінансування інноваційної діяльності в Запорізькій області

Сучасна ситуація вимагає суттєвої підтримки інноваційної діяльності державою, однак рівень фінансування інновацій за рахунок державного бюджету залишається дуже низьким, у 2012 році – це лише 0,5% витрат, що свідчить про недосконалість системи розподілу державних коштів, зокрема на інноваційну діяльність. Отже, альтернативою власним фінансовим ресурсам при фінансуванні інноваційної діяльності є державні кошти, кошти іноземних інвесторів та

інші фінансові джерела (кредитування банками, лізинг, залучення коштів міжнародних організацій та іноземних венчурних фондів тощо), загальна частка яких впродовж 2005-2012 рр. зросла з 1,5 % до 3,1 %.

Рівень фінансування інноваційної діяльності в розрахунку на 1 підприємство, що займається інноваційною діяльністю (рис. 3) за 2005-2012 рр. в Запорізькій області нижчий ніж в середньому по Україні та знизився з 4,3 до 2,1 млн. грн.

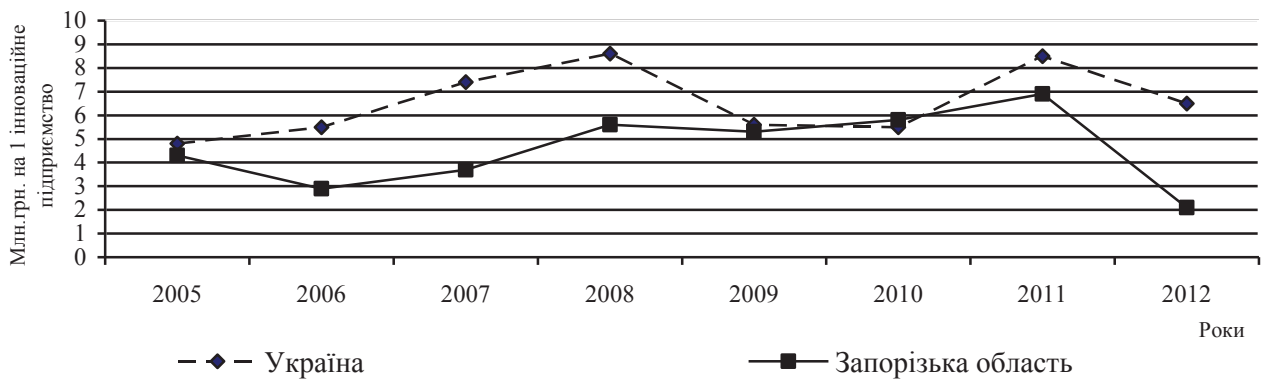

Рис. 3. Обсяг фінансування інноваційних витрат промислових підприємств на 1 підприємство, яке займається інноваційною діяльністю, млн. грн.

Фінансування інноваційної діяльності в розрахунку на 1 підприємство, яке займається інноваційною діяльністю має нестабільний характер як в Запорізькому регіоні, так і в Україні в цілому, зокрема максимальні його рівні припадали на 2008 р. та 2011 р. Незначні обсяги фінансування інноваційної діяльності не сприяють її повноцінності, успішності та розвитку. І хоча в 2011-2012 рр. підвищилась інноваційна активність підприємств Запорізької області по відношенню до середньодержавних показ-

ників (рис. 4) за відношенням впроваджених інноваційних видів продукції на промислових підприємствах до 1 млн. жителів та у сфері впровадження нових технологічних процесів, ці показники є незначними.

Серед основних причин, що гальмують інноваційну діяльність в Запорізькому регіоні є саме недостатнє фінансування та низький рівень інноваційної активності, відсутність консолідованих зусиль громади, влади, бізнесу, науки та освіти.

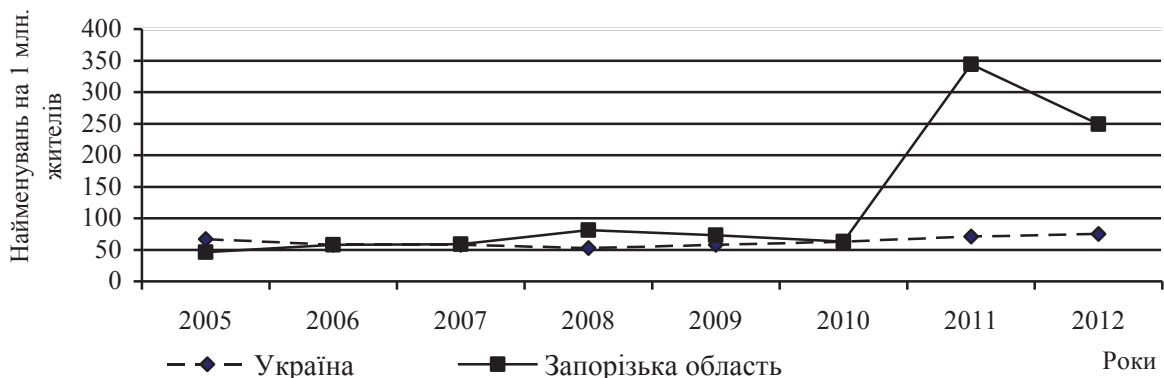

Рис. 4. Кількість впроваджених інноваційних видів продукції на 1 млн. жителів України та Запорізької області, найменувань

У стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року визначено основні пріоритети розвитку області, в т.ч. й з інноваційного, зокрема такі операційні цілі як: прискорення темпів впровадження інноваційних технологій; підвищення ефективності використання науково-освітнього потенціалу регіону як інструменту забезпечення впровадження інноваційних технологій; розширення можливостей міжнародного співробітництва підприємств, установ, організацій області; підвищення ефективності використання індустріального потенціалу області в забезпеченні сталого соціального розвитку тощо [6, с. 102-107]. Проте аналіз стратегії та моніторинг її реалізації свідчить, що дуже мало зроблено акцентів на завданнях управління інноваційним розвитком, досягнуто проголошених результатів.

Крім того, протягом 2008-2012 рр. інноваційна діяльність Запорізького регіону виконувалась згідно Цільової економічної програми інноваційного розвитку Запорізької області на 2008-2012 рр., за якою передбачалося: формування банку даних інноваційних пропозицій; формування банку даних потенційних виконавців інноваційних проектів; формування механізмів фінансування інноваційних проектів різних категорій; створення методики робіт з формування, державної реєстрації й супроводу інноваційних проектів; створення системи інформаційної підтримки інфраструктури інноваційного розвитку; аналіз чинного законодавства й розробка пропозиції щодо внесення законодавчих ініціатив; створення системи підготовки кадрів для реалізації інноваційного процесу; формування механізмів сприяння просуванню інноваційних продуктів на внутрішньому й зовнішньому ринках; практична робота з формування, державної реєстрації й супроводу інноваційних проектів [7, с. 10]. Дія програми була завершена ще у 2012 р., проте заплановані результати не виконано в повній мірі, відсутня публічна звітність за даним напрямом, не створено механізми управління інноваційною активністю та комплексної й ефективної системи стимулювання інноваційної діяльності.

Сприяння розвитку інноваційної діяльності Запорізького регіону також покладено на

Придніпровський науковий центр, до якого відносяться ще 2 області Дніпропетровська і Кіровоградська. Проте основні наукові напрямки його діяльності, такі як: сприяння широкому використанню передових досягнень науки і техніки для забезпечення інноваційного розвитку; організація і проведення наукової та науково-технічної експертизи інноваційних пропозицій; сприяння здійсненню науково-організаційних заходів, які спрямовані на формування ефективної науково-технічної та інноваційної політики тощо крім створених різних секцій за напрямками наук, методичних рад та інноваційних технологічних кластерів [8] не зроблено суттєвих зрушень. Зокрема, не забезпечено в достатній мірі стимулювання системи освіти в регіоні, відкритої до інновацій; підготовку фахівців, які відповідають вимогам венчурного підприємства, започаткування інноваційних проектів та надання консультаційних послуг з передачі технології; підвищення престижності наукової праці, створення гідних умов життя і роботи учених і фахівців; стимулювання й підтримки інноваційної діяльності.

Висновки. Визначено, що Запорізький регіон є одним з інноваційно-активних в Україні, хоча й не знаходиться в лідерах. Частка інноваційних підприємств регіону є незначною і лише в 2011-2012 рр. суттєво зросла, проте результати інноваційної діяльності залишилися дуже низькими, зокрема за питомою вагою реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової.

Основними причинами, що стримують інноваційний розвиток регіону, є не тільки дефіцит фінансових ресурсів, велика витратність на впровадження нововведень, тривалий термін окупності нововведень, а й спад платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію з боку держави та підприємницького сектору, погіршення якісних характеристик наукових кадрів і матеріально-технічної бази досліджень, недостатній рівень стимулювання інноваційної активності, відсутні відчутні результати в експорті інноваційної продукції та створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності вітчизняних виробників, вітчизняних та іноземних інвесторів тощо.

Отже, сьогодні для соціально-економічного розвитку регіону на інноваційній основі необхідно забезпечити підвищення ролі та відповідальності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і територіальних громад. Саме створення єдиної системи державної та регіональної підтримки розвитку іннова-

ційних процесів, а також комплексної системи активізації інноваційної діяльності через поширення практики співпраці університетів, наукових організацій, підприємств фінансового та реального секторів економіки і громадських організацій буде суттєвим поштовхом до інноваційного розвитку.

Література.

1. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук [та ін.]; за ред. С.О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 80 с.
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://competitiveukraine.org/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
3. Регіональні інноваційні системи України: стан формування та розвитку в умовах інтеграційних процесів: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2013. – 724 с.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики в Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/images/article/original/000008/8876/strategiya-zpobl-2015.pdf>.
7. Цільова економічна програма інноваційного розвитку Запорізької області на 2008-2012 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pir.dp.ua/uploads/ZaporizskaPrograma.doc>.
8. Офіційний сайт Придніпровського наукового центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www1.nas.gov.ua/rsc/psc/Pages/default.aspx>.